

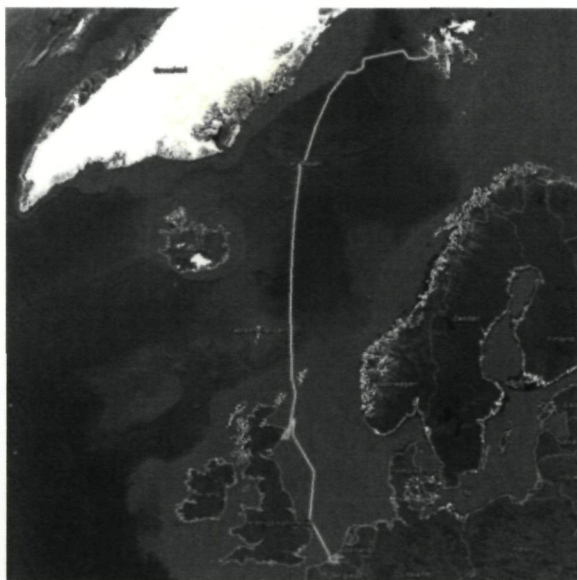
Groenlandse walvissen en andere zeezoogdieren gezien tijdens de North Atlantic Odyssey 2015

Ingrid Jonckheere

Op 31 mei 2015 vertrokken een 100-tal leden van Natuurpunt met de *Plancius* voor een elfdaagse boottrip van Hansweert (Nederland) via Fair Isle (Shetland eilanden – Groot Brittannië), Jan Mayen (Noorwegen) naar Spitsbergen (Noorwegen) (Kaart 1). Natuurpunt organiseerde de reis in samenwerking met Inezia Tours en Oceanwide Expeditions.

De *Plancius* is een schip dat in 1976 voor de Nederlandse marine gebouwd werd voor oceanografisch onderzoek en in die tijd de naam *Hr. Ms. Tydeman* droeg. Het schip werd in juni 2004 gekocht door Oceanwide Expeditions en omgebouwd tot een expeditieschip.

In dit verslag geef ik een overzicht van de waarnemingen van fauna en flora (Tabel 1 en 2), waarbij de vermeldingen van vogels onvolledig zijn. De onverwachte ontmoeting met een grote groep Groenlandse walvissen *Balaena mysticetus* en de gevonden resten van weekdieren op Spitsbergen bespreek ik wat grondiger.

Kaart 1: Reisroute

Dag 1 - Westerschelde en Noordzee

Op zondag 31 mei om 15 uur vertrok het schip uit de haven van Hansweert (Nederland) richting Spitsbergen. Via de Westerschelde bereikten we de Noordzee. De eerste zeezoogdieren die we zagen, waren Gewone zeehond *Phoca vitulina*, Grijze zeehond *Halichoerus grypus* en Bruinvis *Phocoena phocoena*.

Coördinaten 20 uur: 51° 40' NB - 03° 18' OL

Dag 2 – De Doggersbank

Op 1 juni bereikten we rond de middag de Doggersbank. De Doggersbank is een ondiepe, permanent overspoelde zandbank die de Noordzee splitst in het noordelijke en zuidelijke deel. De bank strekt zich uit over een lengte van 300 km van west naar oost en is gelegen in de Engelse, Nederlandse (in de noordelijkste punt van het Nederlands Continentaal Plat), Duitse en Deense wateren. Midden op de Noordzee gelegen is de Doggersbank de grootste zandbank in de Noordzee. De bank is tussen de 18 en 30 meter diep.

Zodra we in de buurt kwamen van deze zandbank zagen we meteen veel meer zeevogels, waaronder: Drieteenmeeuw *Rissa tridactyla*, Noordse Pijlstormvogels *Puffinus puffinus*, Papegaaiduiker *Fratercula arctica*, veel Alken *Alca torda*, Zeekoeten *Uria aalge* en Jan van Genten *Morus bassanus*. We noteerden die dag ook tientallen Bruinvissen *Phocoena phocoena* en Witsnuitdolfijnen *Lagenorhynchus albirostris*, Gewone zeehond *Phoca vitulina* én Grijze Zeehond *Halichoerus grypus*. We sloten de dag af met enkele exemplaren Dwergvinvis *Balaenoptera acutorostrata* en in de verte zagen enkelen een Bultrug *Megaptera novaeangliae* die uit het water sprong.

Coördinaten 8 uur: 53° 25' NB - 01° 25' OL

Coördinaten 20 uur: 55° 48' NB - 01° 20' WL

Dag 3 - Tuimelaars *Tursiops truncatus* in Aberdeen

Het eerste deel van de dag was vooral het bekomen van de storm van 9 beaufort waarin we 's nachts verzeilden. De zee deinde nog een lange tijd na en de waarnemingen waren pover.

We moesten ook een eindje terugvaren om een gewonde passagier van boord te laten gaan. We gingen daarvoor naar de haven van Aberdeen. Bij het binnen en buiten varen van de haven zagen we enkele Tuimelaars *Tursiops truncatus* en Grijze zeehond. Daarna werd er koers gezet richting Fair Isle (het zuidelijkste Shetland eiland). Ook de Bruinvis konden we 's avonds weer noteren op onze waarnemingslijst.

Coördinaten 8 uur: 57° 28' NB - 01° 06' WL

Coördinaten 20 uur: 55° 14' NB - 01° 28' WL

Dag 4 - Wandeling op Fair Isle

Bij het ontwaken lag Fair Isle (foto 1) al voor de boeg, eerst nog in de mist, maar langzaam klaarde de hemel open. Het werd een zonnige dag. Fair Isle ligt halverwege de Orkney-

en de Shetlandeilanden, een juweeltje van 5 km lang en 3 km breed, met aan de westkant kliffen tot 200 m hoog. Er wonen amper 60 mensen. We gingen in de zuidhaven aan wal met zodiacs en wandelden over het eiland tot de noordhaven. Een wandeling van een drietal kilometer. Bij aankomst op het eiland lagen aan de voet van Mathers Head enkele rustende Grijsze zeehonden op de rotsen. Nabij de noordhaven is er een vogelobservatiecentrum gevestigd en wat verder ligt Buness, een schiereiland met daarop een broedkolonie papegaaiduikers. We zagen er ook enkele Grote jager *Catharacta skua* van heel dichtbij. In de weinig overblijvende tijd probeerde ik toch even de mariene fauna en flora te bekijken. Vooral de velden Vingerwier *Laminaria digitata* met gigantische exemplaren waren indrukwekkend. Tussen de gladde ronde keien bevond zich Purperslak *Nucella lapillus*, Stompe alikruik *Littorina obtusata* en heel veel Gewone schaalhoorn *Patella vulgata*. Deze laatste worden hier wel tot 8 cm groot. Na deze deugddoende wandeling gingen we terug aan boord. Bij het vallen van de avond kwamen we in de buurt van Foula (Shetland eiland). We navigeerden langs hoge kliffen en zagen de prachtige gelaagdheid in de zandsteen. Vanaf dit punt was het een paar dagen varen tot we opnieuw land in zicht zouden krijgen.

Coördinaten 8 uur: 59° 16' NB - 02° 35' WL
Coördinaten 20 uur: 59° 48' NB - 01° 49' WL

Foto 1: Fair Isle (Foto: I. Jonckheere)

Foto 2: Noordelijke butskop (Foto: P. Keirsebilck)

Dag 5 – Op zee

Een volle dag op zee met weinig waarnemingen. We zagen wel wat spuitwolken maar meer niet. Wanneer walvissen aan het wateroppervlak komen om uit te ademen stuwen ze lucht door hun spuitgat(en) en ontstaat er een soort pluim van waterdamp. Aan de vorm ervan kan je uitmaken om welke soort walvis het gaat. Enkel een Dwergvinvis, een Noordelijke Butskop *Hyperoodon ampullatus* (foto 2) en later ook een Potvis *Physeter macrocephalus* konden we met zekerheid determineren, maar die werden door slechts weinig opvarenden gezien.

Coördinaten 8 uur: 61° 53' NB - 02° 58' WL
Coördinaten 20 uur: 64° 08' NB - 04° 14' WL

Dag 6 - Noordpoolcirkel

Nog voor het ontbijt dook er een groepje Witsnuitdolfijnen op. Om 8u47 overschreden we de magische poolcirkel: 66°33' Noorderbreedte. In de buurt van de cirkel troffen we een afgedwaalde jonge Klappmuts *Cystophora cristata* en nog een tweetal groepjes Witsnuitdolfijnen. De rest van de dag zagen we nog enkele Noordelijke Butskop, meestal veraf. We leerden geduldig te zijn en waren al tevreden bij het ontdekken van enkele spuitwolken of een vin. Meer kregen we niet te zien. Het vierde groepje Witsnuitdolfijnen dat langs het schip zwom, sloot de dag af.

Coördinaten 8 uur: 66° 25' NB - 05° 38' WL

Coördinaten 20 uur: 68° 35' NB - 07° 04' WL

Dag 7 – Jan Mayen

In de ochtend bereikten we Jan Mayen. Dit vulkanisch eiland behoort tot Noorwegen en is gelegen op ongeveer 550 kilometer van het noorden van IJsland en 450 km van het oosten van Groenland. Het is 373 km² groot. Er is een permanent bemand weerstation op het eiland. De 18 koppige bemanning houdt tevens toezicht en de commandant bepaalt of er door schepen landingen uitgevoerd mogen worden of niet. Jan Mayen heeft een zeer typisch landschap. De noordzijde is droog en bijna kaal, terwijl de zuidzijde meer neerslag krijgt en daardoor een weelderige mosbegroeiing kent. De hoogste top is een vulkaan, de Beerenberg (2277 m), tevens de meest noordelijk gelegen actieve vulkaan ter wereld. De laatste uitbarsting dateert van 1985. Van de flanken glijden imposante gletsjers recht de ijszee in. In theorie zijn er ongeveer 5 dagen per jaar zo weinig wolken dat de top van de vulkaan te zien is. Bij aankomst van de Plancius lag het hele eiland te blaken in de zon en dit bleef zo voor de rest van onze tijd daar.

We gingen met zodiacs aan wal op een strandje nabij Båtvika in de buurt van het kantoor van de commandant waar ook een winkeltje is en nog enkele gebouwen die dienst doen als kantoor of verblijfplaats voor de bewoners.

Megan verzamelde op het strand waar we aan wal kwamen wat uitwerpselen van een walvis. Verrassend was hoeveel skeletjes van roeipootkreeftjes daarin te vinden waren.

We wandelden ongeveer 10 km tot Kvalrossbukta. Wat vooral opviel waren de vele boomstammen die op de stranden lagen (foto 3). Deze komen van de houtkap in Rusland. Via de Russische rivieren komen ze in de zee terecht en via de stroming stranden ze op Jan Mayen.

Op onze wandeling zocht ik samen met Frank Dewinter naar enkele drijvende voorwerpen met begroeiing. Na wat zoeken vonden we een plastic emmer met enkele Eendenmosselen *Lepas anatifera* en Schilferige dekschelpjes *Pododesmus squamula*.

We wandelden langs een rots met broedende kleine alk *Alle alle* en eindigden onze tocht op het strand van Kvalrossbukta. Ook hier zagen we heel veel kelp, waarschijnlijk *Saccharina groenlandica*, al kan dit met het blote oog zo maar niet vastgesteld worden: het kan evengoed *Laminaria digitata* geweest zijn (Lund, 2014). Op het strand lagen enkele skeletresten van Groenlandse walvissen. De wind was ondertussen stevig komen

opzetten en er was even twijfel of het wel haalbaar was om met de zodiacs naar het schip terug te keren. Gelukkig geraakte iedereen veilig en wel terug aan boord. Na het verlaten van het eiland ging het richting het pakijs.

Coördinaten 8 uur: $70^{\circ} 53' NB - 08^{\circ} 41' WL$
 Coördinaten 20 uur: $71^{\circ} 08' NB - 08^{\circ} 17' WL$

Foto 3: Drijfhout op Jan Mayen met op de achtergrond de Beerenberg.
 (Foto: Ingrid Jonckheere)

Dag 8 – Zadelrob *Phoca groenlandica* en Noordelijke Butskop *Hyperoodon ampullatus*

In de ochtend beleefden de vogelaars een prachtige tijd: onder andere Zwarte Zeekoet *Cepphus grylle*, Grote Burgemeester *Larus hyperboreus*, veel Noordse Stormvogels en zelfs een prachtige adulte Vorkstaartmeeuw *Xema sabini* passeerden de revue. Kleine groepjes Zadelrob deden ons glimlachen door hun komische maar sierlijke manier van in het water voortbewegen. Ze kregen van Jef als bijnaam de 'stokstaartjes van de zee'. We kregen nog een aantal Noordelijke butskoppen te zien; ze zwommen heel dichtbij deze keer. Na de lunch volgde dan een volgende hoogtepunt: Inezia gids Wesley Overman zag als eerste de spuitwolk in de verte. Het bleek een Gewone vinvis *Balaenoptera physalus* te zijn. We vertoefden een tijdje in de buurt van het dier en zetten daarna koers richting het pakijs.

Coördinaten 8 uur: $73^{\circ} 08' NB - 08^{\circ} 43' WL$
 Coördinaten 20 uur: $75^{\circ} 09' NB - 08^{\circ} 31' WL$

Dag 9 – Ijsbeer *Ursus maritimus* en Groenlandse walvissen *Balaena mysticetus*

Rond drie uur bereikten we het pakijs en dat hebben we geweten. Of de kapitein het er om deed of niet zullen we wel nooit achterhalen maar het schip ging even behoorlijk op

en neer en we hoorden een schel gekras. Het sein voor velen om toch even een frisse neus te gaan halen ook al was het een gat in de nacht, donker werd het toch al lang niet meer. Het was het begin van een prachtige dag. We zagen de eerste Ivoormeeuwen *Pagophila eburnea* en wat later ook onze eerste Ijsbeer *Ursus maritimus*, een mannetje. We hadden gezien dat het dier zich wat moeilijk kon voortbewegen maar konden niet met zekerheid uitmaken wat er aan de hand was. De foto's van het dier brachten aan het licht dat het een gekwetste poot had.

Wat verder lag een Klapmuts op een ijsschots (foto 5). We zagen ook nog enkele Zadelrobben en Ringelrob *Pusa hispida*.

Later die dag beleefden we het hoogtepunt van de reis: we kwamen in een groep Groenlandse walvissen *Balaena mysticetus* (Linnaeus, 1758) terecht. Specialisten aan boord schatten dat er 85 tot 96 individuen aanwezig waren (Blog Inezia, 2015). Dit was toch wel zeer verrassend, want tussen 1940 en 2008 werden amper 41 dieren geregistreerd in dit gebied. (OSPAR, 2010). Kit M. Kovacs, autoriteit van Groenlandse walvissen van het Norwegian Polar Institute in Tromsø, omschreef de waarneming nu al als 'de vondst van de eeuw'. (Natuurbericht, juni 2015).

Zelf telde ik een 40-tal dieren en een groot aantal spuitwolken, soms tot 6 gelijktijdig. De spuitwolk is trouwens zeer kenmerkend, V-vormig en kan tot 7 meter hoog gaan (Shirihai & Jarett, 2009). Niet alleen de spuitwolk is kenmerkend maar ook de manier waarop de walvissen boven water komen. Er is niet zoveel van het lichaam zichtbaar en ze lijken wel enigszins op een olifant in zee (foto 4).

Andere kenmerken van de Groenlandse walvis

De Groenlandse walvis behoort tot de baleinwalvissen. Mannetjes worden 14 tot 17 m lang, vrouwtjes tot 20 m. De Groenlandse walvis heeft uitzonderlijk lange, zwarte baleinen die wel 4,6 m lang worden waarmee ze voedsel uit het water filteren. De bovenkaak is opvallend gebogen met aan weerszijden 240 tot 360 baleinplaten. Deze walvis heeft geen rugvin en geen keelgroeven, en kan tot 100 ton zwaar worden. Nadat recent in 5 kadavers oude harpoenpunten werden gevonden, kwam men tot de conclusie dat het dier meer dan 100 jaar oud kan worden (Perrin et al., 2002).

Verspreiding en aantallen

De Groenlandse walvis is de enige grote walvis die alleen in de arctische en subarctische wateren voorkomt, normaal tussen 55° en 82°30' N. (OSPAR, 2010). Ze verblijven het grootste gedeelte van hun leven in het pakijns en in de buurt ervan. In de winter verblijven ze vooral aan de rand van het pakijns, en dit is ook de plaats waar ze zich voortplanten. In de lente maken ze gebruik van geulen tussen het pakijns om te migreren naar meer noordelijk gelegen foerageergebieden. In de zomer en de herfst verblijven ze in gebieden waar er veel zoöplankton aanwezig is. Hun voedsel bestaat vooral uit roeipootkreeftjes (Crustacea: Copepoda) en krill (Crustacea: Euphausiacea) (Lowry, 2004).

Hun verspreidingsgebied wordt in vier gebieden opgedeeld (OSPAR, 2010):

- Spitsbergen – Barents Zee. Deze populatie stond tot nu gekend als nagenoeg uitgestorven.
- De Straat van Davis, de Hudsonbaai, de Baffinbaai en het Foxe Basin (Canada). Hier leven ongeveer 7500 dieren.
- De Beringzee, de Chukchizee en de Beaufortzee (Alaska/Oost-Siberië) waar vermoedelijk nog 11.800 dieren voorkomen.
- De Okhotskzee (ten noorden van Japan) waar het aantal op 300 en 400 dieren wordt geschat.

Foto 4: Groenlandse walvis (Foto: Patrick Keirsebilck)

Het verleden

Er wordt geschat dat er voor de start van de walvisvangst in 1611 24.000 dieren voorkwamen in de Spitsbergen – Barentszee regio (Ross, 1993).

De belangrijkste redenen om op de walvis te jagen waren walvistraan en de baleinen. Het doden van 1 dier was voldoende om de kostprijs van de volledige walvisexpeditie in de Noord-Atlantische Oceaan te betalen. Eén dier leverde namelijk 70 tot 90 vaten olie (1 vat is gelijk aan 159 liter) en 3300 tot 3750 kg baleinen op (Spencer, 1988).

- Traan (walvisolie) werd verkregen door de speklaag van het dier af te snijden en vervolgens te koken. Het werd gebruikt als lampolie, als bestanddeel voor stopverf, verwerkt tot zeep en om huiden en leer soepel te houden.
- De baleinen werden in water verhit, en konden dan in allerlei vormen worden geperst. Bekende toepassingen van balein zijn mesheften, paraplu's, waaiers,

rijzwepen, schilderijlijsten en medische instrumenten. Baleinen werden ook gebruikt ter versteviging van korsetten en hoepelrokken.

Sinds 1946 geniet de Groenlandse walvis wettelijke bescherming.

Coördinaten 8 uur: $76^{\circ} 37' NB - 06^{\circ} 54' WL$

Coördinaten 20 uur: $76^{\circ} 44' NB - 04^{\circ} 50' WL$

Foto 5: Klapmuts (Foto: I. Jonckheere)

Foto 6: Ijsbeer (Foto: I. Jonckheere)

Dag 10 – Van het pakijds richting Spitsbergen

Na de parade van de Groenlandse walvissen doken we rond 2 uur in bed. We lagen er nog maar goed en wel in of daar schalde alweer een mededeling door het schip. Het was toen 3 uur 30 en er werd een ijsbeer gezien (foto 6). De kapitein manoeuvreerde het schip voorzichtig tussen de ijsschollen zodat we wat dichterbij het dier konden komen. We benaderden het dier tot op 50 m afstand. De ijsbeer lag te rusten met in zijn buurt de restanten van zijn prooi. Het dier werd toch wat verstoord door onze nabijheid, stond recht en sleepte zijn prooi enkele meters verder weg. Het was weer een mannetje en in tegenstelling tot het eerdere geziene dier was het in goede conditie. Enkele Grote burgemeester en Ivoormeeuwen probeerden een stukje mee te pikken van de prooi. Met een glimlach op onze lippen doken we na deze prachtige waarneming toch weer voor even onze kooi in.

Om 8 uur 30 stonden we alweer fit en warm ingeduffeld klaar voor een korte vaart met de zodiacs tussen het pakijds. We verzamelden met een planktonnet wat micro-organismen. Ik nam een staal mee dat hoofdzakelijk bestond uit roeipootkreeftjes en plaatste het in alcohol. Het determineren van de roeipootkreeftjes is een hele klus en ik wachtte niet op het eindresultaat voor het publiceren van dit artikel.

Later die dag zagen we nog enkele Klapmutsen, Zadelrobber, Ringelrobber en één Baardrob *Erignathus barbatus*. We verlieten het pakijds en zetten koers richting Spitsbergen.

Coördinaten 8 uur: $77^{\circ} 06' NB - 03^{\circ} 30' WL$

Coördinaten 20 uur: $77^{\circ} 37' NB - 04^{\circ} 02' WL$

Dag 11 – Blauwe vinvis *Balaenoptera musculus* en Walrussen *Odobenus rosmarus*

Om half vijf in de ochtend werden we via de intercom gewekt met de mededeling dat er een Blauwe Vinvis (foto 7) in de buurt van het schip zwom. Iedereen uit bed, thermisch ondergoed aan en richting de dekken. Het bleek om een moeder met kalf te gaan dat amper 50 m naast het schip zwom. We bleven met het schip wat in het rond draaien zodat iedereen volop kon genieten van deze prachtige zeezoogdieren. In de verte doken de eerste spitse bergen reeds op. We naderden stilaan ons einddoel.

Later die ochtend arriveerden we op Poolepynten, gelegen aan de oostkant van Prins Karls Forland. Een lage strandwal met een binnensee en stranden aan beide kanten. Hier gingen we nog eens aan land in de hoop om walrussen (foto 8) te zien. Er lagen een 35 exemplaren op ons te wachten. We gingen met de zodiacs aan wal en verdeeld in kleine groepjes wandelden we rustig tot bij de dieren. We probeerden de dieren zo weinig mogelijk te verstoren, bleven max. 20 min. per groep in de buurt en keerden rustig terug. Op de terugweg zocht ik naar mollusken. Gezien het voedsel van de walrus hoofdzakelijk bestaat uit schelpdieren, onder meer *Serripes groenlandicus* en Afgeknotte gaper *Mya truncata* (Welch, H, 1990), dacht ik deze massaal te vinden. Maar ik had het mis: ik vond slechts één beschadigd doublet *Serripes groenlandicus*. Poolpynten is dan ook vooral een rustplaats en dit voor de mannelijke dieren. De vrouwelijke dieren vertoeven met hun kalf op en in de buurt van Frans Jozefland. Walrussen sporen de bodembewonende weekdieren op met hun snorharen in combinatie met hun ogen om ze vervolgens met hun slag tanden uit de bodem te graven. Met hun gevoelige lippen kunnen Walrussen een krachtige waterstraal produceren en daarmee bodemdieren uit een slijkbodem losmaken (Twisk et al., 2010). Ze kunnen tot 50 kg schelpdieren verorberen per dag.

Walrussen worden tot 40 jaar oud. Mannelijke dieren worden 3 tot 3,5 m lang en wegen tot 1500 kg, vrouwelijke dieren zijn iets kleiner 2,5 meter en wegen 900 kg (Twisk et al., 2010). Ze hebben twee lange slag tanden die tot één meter lang kunnen worden en wel 5 kg kunnen wegen.

De dieren rond Spitsbergen werden vroeger bejaagd. Vanaf de 16de eeuw zorgde de commerciële jacht, vooral voor de slag tanden, voor een decimering van de soort. Sinds 1952 worden ze echter beschermd. Nu leven er weer een 2000 tal exemplaren rond Spitsbergen (<http://www.npolar.no/en/species/walrus.html>).

Op weg naar ons einddoel spotten enkelen nog een Bultrug, enkele Zadelrobben en Ringelrobben.

Rond 18 uur arriveerden we in de hoofdstad van Spitsbergen, Longyearbyen. Na het diner mochten we van boord. De meesten gingen de benen nog even strekken en wandelden naar een lagune. We konden onze vogellijst meteen al aanvullen met enkele nieuwe soorten: Koningseider *Somateria spectabilis*, Rosse franjepoot *Phalaropus fulicarius*, Spitsbergen sneeuwhoen *Lagopus muta hyperborea*. Een Spitsbergenrendier *Rangifer tarandus platyrhynchus* wandelde door het stadje en liet zich gewillig fotograferen.

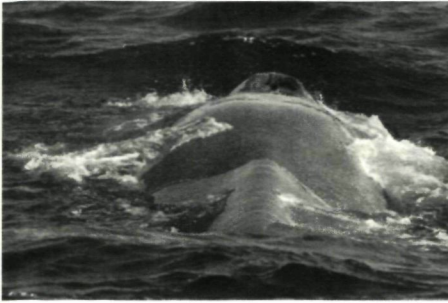

Foto 7: Blauwe vinvis zwemmend op 50 m afstand van de Plancius. (Foto: P. Keirsebilck)

Foto 8: Walrussen rustend op Poolepynten (Spitsbergen) (Foto: I. Jonckheere)

Coördinaten 8 uur: 78° 17' NB - 12° 14' WL
Coördinaten 20 uur: 78° 13' NB - 15° 38' WL

Dag 12 – Longyearbyen – Beluga *Delphinapterus leucas* en mollusken verzamelen

Omstreeks 1 uur 30 's nachts zagen enkelen bij de terugkeer van hun wandeling twee Beluga's foerageren in de baai nabij het schip.

Om 9 uur namen we afscheid van de Plancius. Met zodiacs werden we aan land gebracht. Ik verbleef maar 24 uur in de hoofdstad en probeerde zo weinig mogelijk tijd te verspillen. Ik ging snel naar het hotel, checkte in en maakte een lange wandeltocht langs het strand van de Adventfjorden. Nabij Bykaia – de haven van Longyear vond ik een plekje waar er schelpengruis was samengespoeld. Ik nam een klein staal van ongeveer 300 gram. Eidereend *Somateria mollissima* en Paarse strandlopers *Calidris maritima* kwamen binnen handbereik tussen de wieren die ik omdraaide zoeken naar voedsel. *Astarte borealis* (foto 9) was het meest voorkomende schelpdier. Bijna alle exemplaren waren licht beschadigd aan de top. Drie gave doubletten *Musculus laevigatus* (foto 10) en 4 lege maar gave hoorntjes *Lacuna crassior* waren wel bijzondere vondsten.

Opvallend was dat ik amper één steen vond waarop Gewone zeepokken *Semibalanus balanoides* groeiden. Op enkele *Astarte* schelpen zaten mosdiertjes.

Nederlandse naam	Schelpdieren	
	<i>Buccinum cyaneum</i>	3 ex.
	<i>Buccinum glaciale</i>	1 oud beschadigd
	<i>Margarites helycinus</i>	25 ex. waarvan 1 met operculum
Bleke scheefhoren	<i>Lacuna pallidula</i>	23 ex. waarvan 4 met operculum
Grote scheefhoren	<i>Lacuna crassior</i>	4 ex.

Atoomslak	<i>Omalogyra atomus</i>	2 ex.
Slank gordelslakje	<i>Onoba aculeus</i>	8 ex.
Ovaal nonnetje	<i>Macoma calcarea</i>	8 doubletten
Driehoekige astarte	<i>Astarte montagui</i>	1 doublet
Grote astarte	<i>Astarte borealis</i>	> 50 doubletten enkele met dier
	<i>Musculus laevigatus</i>	3 doublet + 1 klep
Zwarte streepschelp	<i>Musculus niger</i>	1 klep
Gewone mossel	<i>Mytilus edulis</i>	1 klep
Noordkromp	<i>Arctica islandica</i>	beschadigd doublet
	<i>Serripes groenlandicus</i>	beschadigd doublet
Noordse rotsboorder	<i>Hiatella arctica</i>	22 doubletten - grootste ex. 33 mm
Afgeknotte strandgaper	<i>Mya truncata</i>	1 klep
Strandgaper	<i>Mya arenaria</i>	1 doublet + 1 klep
	Zeepokken	
Gewone zeepok	<i>Semibalanus balanoides</i>	1 steen met diverse exemplaren
	Mosdiertjes	
	<i>Einhornia arctica</i>	

Tabel 1: Mollusca, zeepokken en mosdiertjes gevonden in Longyearbyen.

Coördinaten 8 uur: 78° 13' NB - 15° 38' WL
 Coördinaten 20 uur: 78° 13' NB - 15° 38' WL

Foto 9: *Astarte borealis* (foto: I. Jonckheere)Foto 10: *Musculus laevigatus*
(Foto: I. Jonckheere)

ZOOGDIEREN		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
08.00 am			53,25 N	57,28 N	59,16 N	61,53 N	66,25 N	70, 53 N	73,08 N	76,37 N	77,06 N	78,17 N	78,17 N
			1,25 O	1,06 W	2,35 W	2,58 W	5,38 W	8,41 W	8,43 W	6,54 W	3,30 W	12,14 O	12,14 O
20.00 pm		51,40 N	55,48 N	55,14 N	59,48 N	64,08 N	68,35 N	71,08 N	75,09 N	76,44 N	77,37 NN	78,17 N	78,17 N
		03,80 O	1,20 W	1,28 W	1,49 W	4,14 W	7,04 W	8,17 W	8,31 W	4,50 W	4,02 W	12,14 O	12,14 O
1	Potvis	<i>Physeter macrocephalus</i>				*							
2	Bultrug	<i>Megaptera novaeangliae</i>	*									*	
3	Groenlandse Walvis	<i>Balaena mysticetus</i>								*	*		
4	Blauwe Vinvis	<i>Balaenoptera musculus</i>										*	
5	Gewone Vinvis	<i>Balaenoptera physalus</i>							*				
6	Dwergvinvis	<i>Balaenoptera acutorostrata</i>	*			*							
7	Beluga	<i>Delphinapterus leucas</i>											*
8	Butskop	<i>Hyperoodon ampullatus</i>				*	*		*				
9	Tuimelaar	<i>Tursiops truncatus</i>		*	*								
10	Witsnuitdolfijn	<i>Lagenorhynchus albirostris</i>	*				*						
11	Witflankdolfijn	<i>Lagenorhynchus acutus</i>	?										
12	Bruinvis	<i>Phocoena phocoena</i>	*	*									
13	Klapmuts	<i>Cystophora cristata</i>					*			*	*		
14	Grijze Zeehond	<i>Halichoerus grypus</i>	*	*	*	*							
15	Zadelrob	<i>Pagophilus groenlandicus</i>						*	*	*	*	*	
16	Baardrob	<i>Erignathus barbatus</i>									*		
17	Ringelrob	<i>Pusa hispida</i>								*	*	*	
18	Gewone Zeehond	<i>Phoca vitulina</i>	*	*									
19	Walrus	<i>Odobenus rosmarus</i>										*	
20	Ijsbeer	<i>Ursus maritimus</i>								*	*		
21	Poolvos	<i>Vulpes lagopus</i>										*	
22	Spitsbergenrendier	<i>Rangifer tarandus platyrhynchus</i>											*

Tabel 2: Waarremingen van zoogdieren en gebied

Besluit

In totaal werden op deze reis 20 zeezoogdieren waargenomen, waarvan sommige heel dichtbij het schip, en meer dan 100 vogelsoorten.

Het hoogtepunt van de reis was ongetwijfeld de onverwachte waarneming van tientallen Groenlandse walvissen langs het pakijns voor de oostkust van Groenland. Over de herkomst van de dieren werden enkele theorieën geopperd. Mogelijk waren ze er al altijd, en werden ze nooit gezien, ofwel kwamen ze van de dichtstbijgekeerde populatie in Baffinbaai, en zwommen ze na het smelten van het pakijns naar de Groenlandse zee. Het samentroepen van zoveel dieren wijst er op dat er veel voedsel aanwezig was.

Sea Watch Foundation (2015) maakt melding van een waarneming van een Groenlandse walvis (*Balaena mysticetus*) voor de kust van Cornwall (UK) op 20 februari 2015. Haelters & Kerckhof (2015) refereren ook naar andere waarnemingen van zeezoogdieren op ongewone plaatsen. Er lijkt dus iets aan de hand met de verspreiding van walvisachtigen.

Het is in ieder geval hoopgevend dat er enkele tientallen Groenlandse walvissen tijdens deze reis werden gezien.

Het zoeken naar schelpdieren op Spitsbergen was een leuke afsluiter van deze toch wel indrukwekkende reis.

Tot slot verwoordt de toespraak van de expeditieleider Brent op de laatste avond nog het best de belevenis: *“Je zal het verhaal van deze reis vertellen, met een brede glimlach om de mond, maar niemand zal echt begrijpen wat een bijzonder avontuur we hebben beleefd!”*

Dankwoord

Een woord van dank aan de begeleiders van Natuurpunt, Inezia Tours en Oceanwide expeditions voor de deskundige begeleiding, interessante lezingen en de organisatie van de trip. Aan Jan Haelters, Francis Kerckhof en Guido Rappé voor het nalezen van de tekst. Patrick Keirsebilck voor het ter beschikking stellen van enkele foto's. Frank Dewinter en de andere reisgenoten van de SWG voor hun gezelschap en een heel speciale dank aan Leen voor de goede zorg bij de terugkomst.

Summary

The author reports on the observations made during a naturalists trip from the Netherlands to Svalbard, crossing the North Sea (Dogger bank, Scotland's eastcoast), passing by Fair Isle and Jan Mayen. Apart from the usual species of seabirds and marine mammals (for the latter see table 2), one spectacular observation jumped out: a pod of about 90 bowhead whales *Balaena mysticetus* along the east coast of Greenland. The species used to be abundant in this area, before whaling almost drove the stock to extinction. It may be a promising sign of recovery, though an occasional incursion from West Greenland or further away (N-Canada, Alaska) remains possible. Table 1 presents a list of molluscs picked up at the beach of Longyearbyen (Svalbard), together with the common barnacle

Semibalanus balanoides. On plastic drift wrecked at Jan Mayen the stalked barnacle *Lepas anatifera* and the bivalve mollusc *Pododesmus squamula* have been found (GR).

Literatuur

- HAELTERS, J. & F. KERCKHOF, 2015. Opduiken van Atlantische 'megafauna' in onze wateren in de late zomer, het najaar en de winter van 2013 – 2015. *De Strandvlo*, 35(2): 37-45
- HAROLD, E. WELCH & KATHLEEN MARTIN-BERGMAN, 1990. Does the Clam *Mya truncata* Regenerate Its Siphon after Predation by Walrus? An Experimental Approach. *Arctic*, 43 (2): 157-158
- INEZIA BLOG, 2015. <http://www.ineziatours.nl/category/blog-2015-north-atlantic-odyssey-met-natuurpunt>.
- LOWRY, L.F., SHEFFIELD, G. AND GEORGE, J.C. 2004. Bowhead whale feeding in the Alaskan Beaufort Sea, based on stomach content analyses. *Journal of Cetacean Research and Management* 6(3): 215-223.
- LUND, L., 2014. Morphological Diversity in *Laminaria digitate*. Norwegian University of Science and Technology. Thesis. 64 p.
- NATUURBERICHT, 10 JUNI 2015. Uitzonderlijke groep bijna uitgestorven walvissen in Groenlandzee. Natuurpunt, België.
- OSPAR, 2010. Background Document for Bowhead whale *Balaena mysticetus*. 20p.
- PERRIN, F., WÜRSIG B., THEWISSEN J.G.M., 2002. *Encyclopedia of Marine Mammals*. Academic Press, San Diego.
- ROSS, W.G. 1993. Commercial whaling in the North Atlantic sector. In: J.J. Burns, J.J. Montague and C.J. Cowles (eds) *The Bowhead Whale*. Society for Marine Mammalogy, Allen Press, Lawrence, Kansas. Special Publication (2): 511-561
- SEA WATCH FOUNDATION, 2015. Mystery whale in Cornish waters challenges experts but leads to exciting conclusion – a first for Britain and Europe. www.seawatchfoundation.org.uk, geraadpleegd op 9 maart 2015.
- SHIRIHAI H. & B. JARETT, 2009. *Whales, dolphins and seals. A field guide to the Marine Mammals of the world*. Uitgeverij A&C Black, London. 384 p.
- SPENCER, W.T., 1988. *Whales of the world* . E.J. Brill, Published and distributed by Bess Press in Leiden. 310 p.
- TWISK, P., A VAN DIEPENBEEK & J-P BLEKKER, 2010. *Veldgids Europese zoogdieren*. Knnv uitgeverij, Zeist. 368 p. (<http://www.npolar.no/en/species/walrus.html>).